

Vissa vallagsfrågor

Sammanfattning

I betänkandet behandlar konstitutionsutskottet 18 motionsyrkanden från den allmänna motionstiden 2009. Yrkandena avser frågor om hantering av röstlängder, om valsedlar, om röstningsförfarande, om valkretsnamn och om en strategi för hur valinformation ska vara tillgänglig för personer med lässvårigheter. Av dessa yrkanden behandlas några i förenklad ordning.

Utskottet avstyrker motionerna. I betänkandet finns en reservation (s, v).

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Motionsyrkanden som avstyrks av utskottet i förslagspunkt 5	4
Redogörelse för ärendet	5
Utskottets överväganden	6
Röstlängdernas hantering efter godkända val	6
Distribution av valsedlar	8
Röstningsförfarande m.m.	10
Partisymboler på valsedlar	16
Motionsförslag som behandlas i förenklad ordning	18
Reservation	20
Röstningsförfarande m.m., punkt 3 (s, v)	20
<i>Bilaga</i>	
Förteckning över behandlade förslag	22
Motioner från allmänna motionstiden hösten 2009	22

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Röstlängdernas hantering efter godkända val

Riksdagen avslår motion 2009/10:K236.

2. Distribution av valsedlar

Riksdagen avslår motion 2009/10:K299.

3. Röstningsförfarande m.m.

Riksdagen avslår motionerna 2009/10:K256, 2009/10:K271 och 2009/10:K286.

Reservation (s, v)

4. Partisymboler på valsedlar

Riksdagen avslår motionerna 2009/10:K241, 2009/10:K292 yrkande 1 och 2009/10:K357.

5. Motionsförslag som behandlas i förenklad ordning

Riksdagen avslår de motionsyrkanden som finns upptagna under denna punkt i utskottets förteckning över avstyrkta motionsyrkanden.

Stockholm den 4 februari 2010

På konstitutionsutskottets vägnar

Berit Andnor

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Berit Andnor (s), Per Bill (m), Margareta Cederfelt (m), Morgan Johansson (s), Andreas Norlén (m), Stefan Tornberg (c), Cecilia Wigström i Göteborg (fp), Helene Petersson i Stockaryd (s), Björn Leivik (m), Billy Gustafsson (s), Ingvar Svensson (kd), Anna Tenje (m), Marianne Berg (v), Annie Johansson (c), Mikael Johansson (mp), Sinikka Bohlin (s) och Tone Tingsgård (s).

Motionsyrkanden som avstyrks av utskottet i förslagspunkt 5

Motion	Motionärer	Yrkanden
5. Motionsförslag som behandlas i förenklad ordning		
2009/10:K209	Mats Gerdau och Elisabeth Svantesson (båda m)	
2009/10:K229	Hans Backman (fp)	
2009/10:K248	Lena Asplund (m)	
2009/10:K289	Betty Malmberg och Gunnar Axén (båda m)	
2009/10:K292	Eva-Lena Jansson m.fl. (s)	2 och 3
2009/10:K362	Gunnar Andréén (fp)	
2009/10:K390	Ulf Holm (mp)	
2009/10:K396	Per Lodenius och Gunnel Wallin (båda c)	
2009/10:K417	Cecilia Widegren m.fl. (m, kd, c, fp)	

Redogörelse för ärendet

I detta betänkande behandlas 18 motionsyrkanden från den allmänna motionstiden 2009. Yrkandena avser frågor om hantering av röstlängder, om valsedlar, om röstningsförfarande, om valkretsnamn och om en strategi för hur valinformation ska vara tillgänglig för personer med lässvårigheter. Av dessa yrkanden behandlas några i förenklad ordning.

Vissa motioner om vallagsfrågor som väckts under den allmänna motionstiden 2009 kommer att behandlas i utskottets betänkande med anledning av regeringens proposition En reformerad grundlag (prop. 2009/10:80).

Utskottets överväganden

Röstlängdernas hantering efter godkända val

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker en motion (m) om förstörande eller avidentifiering av röstlängderna efter att ett val har godkänts och vunnit laga kraft, med hänvisning till tidigare ställningstaganden.

Motionen

Anne-Marie Pålsson (m) begär i motion K236 ett tillkännagivande om att röstlängderna bör förstöras eller åtminstone avidentifieras efter det att ett val har godkänts och vunnit laga kraft. Att välja att delta i ett val eller inte kan för den enskilde vara en lika medveten handling som vilket parti eller vilken person denne väljer att rösta på, anför hon. Denna handling rör alltså den personliga sfären, och det är därför inte rimligt att sådan information är offentlig och tillgänglig för vem som helst.

Gällande regler

Röstlängder behandlas i 5 kap. vallagen (2005:837). Vid val ska den centrala valmyndigheten, enligt 1 §, för varje valdistrikt upprätta en förteckning över dem som är röstberättigade i valet (röstlängd). Röstlängderna ska grundas på de uppgifter som 30 dagar före valdagen finns i folkbokföringsbasen enligt lagen (2001:182) om behandling av personuppgifter i Skatteverkets folkbokföringsverksamhet och i fastighetsregistret enligt lagen (2000:224) om fastighetsregister. Beträffande svenska medborgare som inte längre är folkbokförda här i landet gäller som huvudregel, enligt 2 § första stycket, att de ska tas upp i röstlängd under tio år från den dag folkbokföringen upphörde. Därefter ska de, för tio år i sänder, tas med i röstlängden endast om de skriftligen hos Skatteverket anmält sin adress. I 3 § finns bestämmelser om upptagande i röstlängd vid val till Europaparlamentet av unionsmedborgare som inte är svenska medborgare.

Väljare ska, enligt 4 §, tas upp i röstlängden för det valdistrikt inom vilket de är folkbokförda, enligt huvudregeln. De som anser att röstlängden innehåller felaktiga uppgifter om dem ska senast tolv dagar före valdagen skriftligen begära att uppgifterna rättas; det framgår av 6 § första stycket. Enligt 7 § ska en röstlängd, när samtliga rättelser och ändringar förts in, så snart som möjligt sändas till valnämnden i den kommun där distriktet ligger.

I 9 kap. vallagen finns bestämmelser om röstmottagning i vallokal. Röstmottagarna ska, om det inte finns några hinder mot att ta emot ett valkuvert, i väljarens eller budets närvaro lägga kuverten i valurnan för de val som valsedlarna gäller och markera detta i röstlängden, 7 §. Beträffande hantering av fönsterkuvert och omslagskuvert för brevröst ska röstmottagarna, enligt 11 § 1, i röstlängden markera de väljare vars kuvert uppfyller vissa närmare angivna krav.

Vid preliminär rösträkning i vallokal ska, enligt 11 kap. 2 § 1, valurnan tömmas och valkuverten räknas. Antalet väljare som enligt röstlängden deltagit i valet ska räknas. Omedelbart efter att den preliminära rösträkningen avslutats ska röstmottagarna till valnämnden överlämna bl.a. röstlängden, enligt 3 § 1 samma kapitel. Enligt 4 § ska valnämnden behålla röstlängderna. Vid valnämndens preliminära rösträkning ska valnämnden, enligt 12 kap. 3 §, när samtliga valkuvert som ska läggas ner i valurnan lagts ner i den, ta ur kuverten och räkna rösterna. Detta görs på samma sätt som enligt 11 kap. 2 §. Röstlängderna lämnas vidare till länsstyrelsen för den slutliga rösträkningen om länsstyrelsen begär det, 12 kap. 7 § andra stycket.

Tidigare behandling

I förarbetena till vallagen behandlades frågan om införande av sekretess för s.k. väljarförteckningar som förs vid röstmottagning på kriminalvårdsanstalter. I propositionen (2004/05:163 s. 99) anfördes bl.a. att grundläggande demokratiska principer bjuder att information om vilka väljare som har röstat i val inte hålls hemlig för allmänheten.

Utskottet har tidigare vid flera tillfällen behandlat och avstyrkt motioner om sekretesskydd för röstlängd.

År 1964 (KU 1964:10) avstyrkte utskottet en då aktuell motion och anförde bl.a. följande.

Att röstlängd är offentlig handling är ej ett uttryck allenast för den allmänna offentlighetsgrundsatsen utan även för vallagstiftningens speciella hänsyn. Denna bygger sålunda på grundprincipen, att valförrättning skall vara offentlig, med möjlighet till full insyn från allmänheten men med väl garanterat skydd för valhemligheten i dess förut angivna betydelse. Sålunda sker både röstavgivningen, den preliminära rösträkningen och den slutliga sammanräkningen inför öppna dörrar. Ett led i detta system är, att även röstlängd, som ligger till grund för valet, skall vara offentlig handling. Avsikten med dessa bestämmelser är att skapa starka garantier för förrättade vals äkthet och mot obehöriga förfaranden.

Utskottet uttalade som sin mening att det inte var möjligt att på något sätt inskränka den offentlighet vid valförrättning, som tillhör vallagstiftningens grundprinciper. Såvitt möjligt måste fullständiga garantier upprätthållas mot obehöriga förfaranden. Av största vikt framhöll utskottet även vara att allmänheten hyser fullt förtroende för valförrättningens korrekthet. Det framstår därför som otänkbart, anförde utskottet, att avprickning av röstande sker i en handling som är undantagen offentligheten. Sådan avprick-

ning sker både under röstavgivningen och, med avseende å poströster, vid sammanräkningen. Att röstlängden även måste vara offentlig vid den preliminära rösträkningen är tydligt, då kontrollmöjligheter eljest skulle saknas, anförde utskottet.

Under hänvisning till det ovan redovisade ställningstagandet avslogs liknande motionsyrkanden 1969 och 1975.

Senast behandlades en motion om sekretess för röstlängder i betänkande 1990/91:KU4. I den då aktuella motionen anfördes bl.a. att rösthemligheten är en viktig hörnsten i en demokrati. Också rätten att avstå från att rösta bör väljarna ha utan omgivningens vetskap och påverkan. Nuvarande regler möjliggör för valorganisationer och enskilda att studera längden och göra anteckningar om innehållet. Härigenom avslöjas inte den politiska hemvisten men möjligheten anfördes i motionen vara stor att i vissa lägen spåra ändrade sympatier, partibyte etc., och risken för påtryckningar inför nästa val är påfallande. Med hänsyn till väljarnas integritet borde vallängderna efter valen inte vara offentliga.

Utskottet, som uttalade att de skäl som anfördes för ett sekretesskydd måste vägas mot kravet på offentlighet vid valförrättning och möjligheter till kontroll, avstyrkte motionen med hänvisning till tidigare ställningstaganden i frågan.

Utskottets ställningstagande

Utskottet, som inte ser anledning att avvika från den bedömning som utskottet tidigare gjort, avstyrker motion K236 (m).

Distribution av valsedlar

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker en motion om att alla partier som har registrerat sin partibeteckning ska få sina valsedlar utlagda i vallokalen, med hänvisning till tidigare ställningstagande.

Motionen

Max Andersson (mp) begär i motion K299 ett tillkännagivande om att alla partier som har registrerat sin partibeteckning ska få sina valsedlar utlagda i vallokalen. Han anför bl.a. att det varken är rimligt eller rättvist att nya och mindre partier belastas med en så tung börda som det innebär för partier att själva se till att få ut sina valsedlar i vallokalerna och att partier måste ägna en mycket stor del av sin valrörelse åt valsedelsdistribution i stället för att kommunicera med väljarna och föra fram politiska argument. Vidare är det enligt motionären troligt att frånvaron av de mindre partiernas valsedlar bland vallokalernas valsedlar påverkar valresultaten.

Gällande regler m.m.

Tillhandahållande av valsedlar regleras i 6 kap. vallagen. Alla valsedlar som används vid val ska enligt 6 § tillhandahållas av den centrala valmyndigheten. Vissa valsedlar tillhandahålls endast för de partier som begär det, nämligen valsedlar med parti- och valbeteckningar som är avsedda att läggas ut på röstmottagningsställen. Det framgår av 7 § jämförd med 8 kap. 2 § första stycket 2–3.

Rätt till valsedlar på statens bekostnad vid val till riksdagen har partier som vid valet får eller vid något av de två senaste riksdagsvalen fått mer än 1 % av rösterna i hela landet eller som ändå är eller genom valet blir representerade i riksdagen, enligt 8 § första stycket 1. Vid val till landstings- eller kommunfullmäktige har partier som är eller genom valet blir representerade i fullmäktige rätt till valsedlar på statens bekostnad, enligt 8 § första stycket 2. Vid val till Europaparlamentet har partier som vid valet får eller vid något av de två senaste valen till Europaparlamentet har fått mer än 1 % av rösterna i hela landet rätt till valsedlar på statens bekostnad, enligt 8 § första stycket 3. I samtliga fall avser rätten till fria valsedlar ett antal som motsvarar högst tre gånger antalet röstberättigade i valkretsen vid val till riksdagen respektive i valet vid övriga val; det framgår av 8 § andra stycket.

Enligt 9 § levereras valsedlar endast om de betalas i förskott. För ett parti som redan före valet har rätt till valsedlar på statens bekostnad krävs förskottsbetalning dock endast i den utsträckning beställningen gäller fler valsedlar än det antal som motsvarar högst tre gånger antalet röstberättigade enligt vad som nyss sagts.

Bestämmelser om utrustning och ordning på röstmottagningsställen finns i 8 kap. vallagen. Enligt 2 § ska det i anslutning till ett röstmottagningsställe ordnas en lämplig plats där valsedlar kan läggas ut. Om detta inte är möjligt får en sådan plats i stället ordnas inne i lokalen. På denna plats ska väljarna, enligt 2 § första stycket 1, ha tillgång till valsedlar med enbart valbeteckning. Vidare ska väljarna där, förutsatt att respektive parti har gjort en begäran enligt 6 kap. 7 §, ha tillgång till valsedlar med parti- och valbeteckning i de fall som sägs i 2 § första stycket 2, vilket är

- a) för val till riksdagen samt landstings- och kommunfullmäktige partier som vid något av de senaste riksdagsvalen fått mer än 1 % av rösterna i landet
- b) för val till landstings- och kommunfullmäktige partier som redan är representerade där (och som inte uppfyller kraven i a), när det gäller röstmottagningsställen inom det landsting eller den kommun där partiet är registrerat.

Bestämmelsen innebär en utvidgning i förhållande till tidigare vallag. Valmyndigheternas ansvar har utsträckts till att omfatta även lokala partier som är representerade i landstings- eller kommunfullmäktige. Vallagskommittén hade framhållit att de tidigare reglerna innebar att lokala partier

som enbart kandiderade i de lokala valen själva fick svara för att väljarna hade tillgång till partiernas valsedlar i den kommun eller det landsting där de kandiderade, oavsett hur många procent av rösterna i kommunen eller landstinget partierna hade fått. Regeringen förklarade sig (prop. 2004/05: 163 s. 84) dela utredningens bedömning att detta inte var en rimlig ordning. Valnämnden bör därför, anförde regeringen, svara för att väljarna på alla röstmottagningsställen i kommunen har tillgång till partivalsedlar även för dessa partier om de fått ett inte obetydligt väljarstöd. Regeringen uttalade att sådant väljarstöd, som utredningen funnit, borde anses ha uppnåtts om partiet i fråga är representerat i landstings- eller kommunfullmäktige.

Slutligen ska väljarna där ha tillgång till valsedlar med parti- och valbeteckning för val till Europaparlamentet för partier som vid något av de två senaste valen till Europaparlamentet har fått mer än 1 % av rösterna i hela landet eller valsedlar med parti- och valbeteckning samt uppgifter om kandidater om ett sådant parti deltar med endast en valsedel. Det framgår av 2 § första stycket 3.

De partier som deltar i valen ska också kunna lägga ut sina valsedlar på denna plats, enligt 2 § andra stycket.

Tidigare behandling

I samband med behandlingen av förslaget till vallag (bet. 2005/06:KU9 s. 22–23) behandlade utskottet motionsyrkanden om att lokalt etablerade partier skulle få sina valsedlar distribuerade genom myndigheternas försorg. Motionären ansåg att lokala etablerade partier borde vara garanterade distribution av valsedlar. Utskottet, som anslöt sig till regeringens bedömning, avstyrkte yrkandena.

Utskottets ställningstagande

Utskottet, som vidhåller sin tidigare inställning, avstyrker motion K299 (mp).

Röstningsförfarande m.m.

Utskottets förslag i korthet

Utskottet, som anser att ett tillkännagivande inte behövs, avstyrker en motion om förtidsröstning (s). Vidare avstyrker utskottet motioner som gäller tjänstgöring som röstmottagare (c) och läggande av valsedlar i valurna (fp).

Jämför reservation (s, v).

Motionerna

Göte Wahlström (s) begär i motion K256 ett tillkännagivande som gäller allas lika möjligheter att förtidsrösta i allmänna val. Han anför bl.a. att det i det senaste valet till Europaparlamentet fanns kommuner som begränsade möjligheten att förtidsrösta jämfört med vad som varit fallet när Posten skötte om det; det handlade både om att röstningen startade senare än 18 dagar innan valdagen och om att förtidsröstning inte erbjöds under samtliga dagar fram till valdagen utan att alla förtidsröstningslokaler hölls stängda under de röda dagarna. Rätten att förtidsrösta bör bli en likvärdig och reell möjlighet i alla kommuner, och möjligheterna till förtidsröstning i samband med de allmänna valen i september 2010 bör inte begränsas för de röstberättigade, oavsett i vilken kommun man önskar förtidsrösta, anför han.

I motion K271 begär Johan Linander (c) ett tillkännagivande om att valnämndens ledamöter inte ska tjänstgöra som röstmottagare. Det är inte sällan, anför han, som kommunala valnämnder utser röstmottagare bland ledamöterna i den egna nämnden. Det innebär att de utser sig själva, tar emot rösterna, räknar rösterna och samtidigt sköter den demokratiska kontrollen över valprocessen. Detta ser motionären som ett legitimitetsproblem.

Lars Tysklind (fp) begär i motion K286 ett tillkännagivande om att möjligheten att ge svenska väljare rättighet att personligen få lägga sina valkuvert i respektive förseglade valurna bör utredas. Han anför att även om man inte direkt kan peka på att det på något sätt påverkar själva valet att varje väljare måste lämna ifrån sig valkuverten till tjänstgörande valför rättare som därefter lägger valkuverten i valurnorna, är det ändå inte helt tillfredsställande.

Gällande regler m.m.

Förtidsröstning

Enligt 3 kap. 3 § tredje stycket vallagen ansvarar, i val som gäller hela riket, varje kommun för att det i kommunen finns röstningslokaler som i fråga om öppethållande, tillgänglighet och lokalisering ger väljarna goda möjligheter att rösta.

Bestämmelser om när röstmottagning får ske finns i 10 kap. 2 § vallagen. Vid ordinarie val till riksdagen och till landstings- och kommunfullmäktige samt vid val till Europaparlamentet får röstmottagningen påbörjas tidigast den artonde dagen före valdagen i röstningslokaler som en kommun har anordnat. Hos en utlandsmyndighet får röstmottagningen till dessa val påbörjas tidigast den tjugofjärde dagen före valdagen. Vid andra val än de nyss sagda får röstmottagningen påbörjas tidigast den tionde dagen före valdagen i röstningslokaler som en kommun har anordnat, respektive tidigast den tjugonde dagen före valdagen hos en utlandsmyndighet. Röstmottagningen får pågå till och med valdagen i röstmottagningslokaler som en kommun har anordnat. Hos en utlandsmyndighet får

röstmottagningen pågå så länge att de fönsterkuvert som har gjorts i ordning kan antas vara hos den centrala valmyndigheten senast dagen före valdagen.

Hela det lokala ansvaret för genomförande av val samlades hos kommunerna i 2005 års vallag. I propositionen anfördes (prop. 2004/05:163 s. 69) att varje kommun ska erbjuda röstningslokaler som i fråga om öppethållande, tillgänglighet och lokalisering ger väljarna goda möjligheter att rösta. Förtidsröstning ska kunna ske i minst samma utsträckning som ditills. Liksom tidigare beträffande den s.k. poströstningen ska förtidsröstning kunna ske på minst ett ställe i varje kommun. (Det kan noteras att avsnittet om öppethållande behandlar öppethållande i vallokaler, vilket regleras i 4 kap. 20–21 §§ vallagen.) Ordalydelsen i 10 kap. 2 §, att röstmottagningen får påbörjas tidigast en viss dag, kommenterades inte i förarbetena (prop. 2004/05:163, SOU 2004:111).

Tidigare motsvarigheter till 10 kap. 2 § vallagen har vid olika tider haft lydelse som innebar att röstningen fick påbörjas respektive att det skulle vara möjligt att rösta från en närmare angiven dag före valdagen, utan att ändringen från ”får” till ”skall” kommenterats (10 kap. 1 § vallagen [1972:620] i dess lydelse före respektive efter den 1 mars 1994, prop. 1993/94:38 s. 101–103 och 163).

Utöver motsvarigheter till 10 kap. 2 § har tidigare vallagar också innehållit bestämmelser om öppettider för poströstning i allmänhet (här bortses från särskild röstmottagning på vårdinrättningar o.d.). I 1972 års vallag fanns, såväl före som efter den 1 mars 1994, bestämmelser om öppettider för röstning. I 10 kap. 2 § föreskrevs att röstning på postkontor skulle äga rum under tid då postkontoret var öppet för allmänheten, att den centrala valmyndigheten på förslag av postverket respektive Posten AB fick begränsa den tid då röstning fick ske på postkontor före valdagen men att röstning alltid skulle kunna äga rum under minst en timme varje dag då postkontoret var öppet för allmänheten och att postkontor på valdagen skulle vara öppet för röstmottagning minst en timme före klockan 11 och minst en timme efter klockan 15. I 1997 års vallag fanns sådana bestämmelser i 11 kap 3–4 §§. Några motsvarigheter till dessa bestämmelser finns inte i 2005 års vallag.

Vidare anfördes i proposition 2004/05:163 (s. 69) att det ankommer på varje kommun att bestämma vilka lokaler som ska användas för förtidsröstning. Det torde ligga i sakens natur att det ofta blir fråga om kommunens egna lokaler, t.ex. kommunkontor, skolor och bibliotek. Men det finns inget som hindrar en kommun från att använda lokaler som tillhör någon annan huvudman. Det är ett naturligt krav på de lokaler som används att de av väljarna uppfattas som värdemässigt neutrala. Röstmottagning bör därför inte äga rum i t.ex. lokaler som har anknytning till religiösa eller politiska sammanslutningar eller liknande organisationer, enligt propositionen.

Valmyndigheten har i sin rapport 2007:01 Erfarenheter från valen den 17 september 2006 anfört följande.

Ambitionen var att omfattningen på förtidsröstningen skulle vara densamma som vid tidigare val då Posten AB var ansvarig. Redan under våren 2006 stod det klart att antalet ställen för förtidsröstning skulle bli högre än vad som visas i den statistik som finns för poströstningen 2002–2004. Endast i 32 kommuner fattades beslut om färre lokaler än vid tidigare val.

Antalet mottagna förtidsröster uppgick till 1 796 279, vilket motsvarade 31,8 procent av antalet avgivna röster. Detta är en ökning i både antal och andel jämfört med valen 2002, där motsvarande siffror var 1 605 921 och 29,8 procent. Ökningen visar att väljarna nåtts av informationen om var de kunde rösta. De allra flesta, nästan 92 procent, av dem som förtidsröstade gjorde det i den egna kommunen.

I enlighet med förordningen (2005:888) om statsbidrag för kommunernas medverkan vid 2006 års val betalade Valmyndigheten ut 103 miljoner kronor i bidrag till kommunerna under april månad. Baserat på summan av varje kommuns statsbidrag och antalet mottagna förtidsröster per kommun uppgick den genomsnittliga kostnaden per förtidsröst till cirka 57 kronor.

De nya reglerna för tillgänglighet till röstningslokaler har, såvitt Valmyndigheten kunnat utreda, fungerat väl. Endast ett fåtal lokaler där tillgängligheten var begränsad har behövt underställas länsstyrelserna för prövning som i samtliga fall funnit att de av kommunerna anförda skälen för att trots brister i tillgänglighet använda lokalerna, är godtagbara.

Röstmottagare

Röstmottagare förordnas, enligt 3 kap. 5 § första stycket vallagen, av valnämnden. Röstmottagare hos en utlandsmyndighet förordnas dock av myndighetens chef. Om valnämnden beslutat att röstmottagning ska äga rum på ett sjukhus, en kriminalvårdsanstalt, ett häkte eller någon liknande inrättning, får nämnden överlåta åt den som är chef för inrättningen att förordna röstmottagare där. Enligt andra stycket är alla som är valbara till ledamöter i valnämnden skyldiga att ta emot ett uppdrag som röstmottagare i ett distrikt, om de inte har giltigt hinder. För varje valdistrikt ska det, enligt 4 § andra stycket, utses minst fyra röstmottagare.

Bestämmelsen i 3 kap. 5 § andra stycket vallagen är likalydande med 4 kap. 7 § i 1997 års vallag. Den sistnämnda bestämmelsen motsvarade i sin tur 3 kap. 5 § i 1972 års vallag. När bestämmelsen fick denna lydelse uttalade departementschefen (prop. 1976/77:1 s. 92) att det var naturligt att skyldighet att motta ett sådant uppdrag omfattar dem som är valbara till ledamöter i valnämnden.

4 § i samma kapitel i 1972 års vallag föreskrev att när val enligt den lagen skulle förrättas i valdistriktsindelad kommun skulle valnämnden för varje distrikt utse minst fyra personer att på valdagen tjänstgöra som valförrättare i distriktet. Enligt departementschefens uttalande i specialmotiveringen till bestämmelsen (prop. 1972:105 s. 122) skulle den då gällande ordningen behållas. 1920 års vallag utgick från att valnämnden fungerade

som valförrättare när kommunen utgjorde ett enda valdistrikt. Var kommunen indelad i valdistrikt skulle nämnden för varje valdistrikt utse ett antal personer, minst fyra, att som nämndens deputerade fungera som valförrättare i distriktet.

En preliminär rösträkning sker i vallokalen. Omedelbart efter att röstmottagningen i vallokalen avslutats och samtliga valkuvert som ska läggas i valurnan lagts ner i den ska röstmottagarna ta ut kuverten och räkna rösterna. Det framgår av 11 kap. 1 § första stycket vallagen. Enligt andra stycket är rösträkningen offentlig och ska genomföras utan avbrott. Resultatet av rösträkningen är preliminärt.

På onsdagen efter valdagen ska valnämnden, enligt 12 kap. 1 § vallagen, sammanträda för att granska och räkna de röster som inte räknats i vallokalerna. Sammanträdet är offentligt. Resultatet av nämndens rösträkning är preliminärt.

Länsstyrelsen ska göra den slutliga rösträkningen; den behandlas i 13 kap. vallagen.

Även enligt 1972 års vallag gjordes preliminära rösträkningar dels i vallokalen, dels hos valnämnden. Den slutliga sammanräkningen verkställdes av länsstyrelsen.

Läggande av valsedlar i valurna

För att göra i ordning en röst ska väljarna, för varje slag av val de vill delta i, ta en valsedel, lägga in valsedeln i ett kuvert utan att vika den och försluta kuvertet; det framgår av 7 kap. 2 § vallagen. På röstmottagningsställen ska det, enligt 8 kap. 1 §, finnas ett lämpligt antal avskilda platser (valskärmar) där väljarna kan rösta utan insyn. Där ska väljare, enligt 7 kap. 3 §, göra i ordning sina röster och därefter lämna valkuverten till röstmottagarna. Beträffande budröstning och brevröstning finns särskilda bestämmelser.

Om det inte finns några hinder mot att ta emot valkuvert ska röstmottagarna, i väljarens eller budets närvaro, lägga kuverten i valurnan för de val som valsedlarna gäller. Det framgår av 9 kap. 7 § vallagen. Om en vallokal inte är tillgänglig för funktionshindrade väljare får röstmottagarna, enligt 4 § samma kapitel, ta emot deras valkuvert utanför vallokalen om det kan ske under betryggande former. Valkuvert som tagits emot med stöd av 4 § läggs, enligt 7 §, i valurnan utan att väljaren är närvarande.

Tidigare behandling

Läggande av valsedlar i valurna

I anslutning till propositionen om en ny vallag (2004/05:163) behandlades en motion om att utreda möjligheten att väljaren själv ska få lägga valkuvertet i valurnan (bet. 2005/06:KU9).

I propositionen anfördes att någon ändring inte borde ske av dåvarande ordning som innebar att det är röstmottagarna som ska lägga ned mottagna valkuvert i valurnan.

Om väljarna själva ska lägga ned sina valkuvert i valurnan skulle det, enligt propositionen, för att upprätthålla säkerheten i förfarandet krävas särskilda kontrollåtgärder i form av t.ex. stämpling av valkuvert. Även om sådana genomförs torde det bli svårt att utan andra kompletterande åtgärder upprätthålla den hittills höga säkerhetsnivån vid val. Risken för felaktigheter blir självfallet högre om varje väljare själv disponerar över valurnan än om alla väljares valkuvert först granskas av en röstmottagare innan dessa, om de är korrekt iordninggjorda, läggs ned där, anfördes det i propositionen.

Vidare anfördes i propositionen att när det äger rum mer än ett val måste beaktas risken för sammanblandning av dessa, med påföljd att valkuvert läggs ned i fel urna. Detta skulle, åtminstone vid den preliminära rösträkningen, med all sannolikhet leda till att andelen underkända röster ökar.

Vid en samlad bedömning fann regeringen att det inte fanns någon anledning att frångå den bedömning som 2003 års vallagskommitté gjort i betänkandet Ny vallag (SOU 2004:111).

Utskottet, som anslöt sig till regeringens bedömning, avstyrkte motionen.

Utskottets ställningstagande

Varje kommun ansvarar i val som gäller hela riket, enligt 3 kap. 3 § vallagen, för att det i kommunen finns röstningslokaler som i fråga om öppet-hållande, tillgänglighet och lokalisering ger väljarna goda möjligheter att rösta. I förarbetena uttalas att förtidsröstning ska kunna ske i minst samma utsträckning som ditills samt att liksom tidigare beträffande den s.k. post-röstningen ska förtidsröstning kunna ske på minst ett ställe i varje kommun. Av bestämmelsen om när röstmottagning i röstlokal får ske, i 10 kap. 2 § vallagen, framgår att i röstningslokaler som en kommun anordnat får röstmottagningen påbörjas tidigast den artonde dagen före valdagen och pågå till och med valdagen.

Det har kommit till utskottets kännedom att vallagen i vissa kommuner har tillämpats på så sätt att röstmottagningslokaler har hållits öppna från en senare dag än artonde dagen före valdagen eller inte erbjudits under samtliga dagar fram till valdagen. Det finns, enligt utskottets mening, anledning att analysera om en sådan innebörd av bestämmelserna överensstämmer med lagstiftarens avsikt och i vad mån det finns anledning att förtydliga regelverket. Det finns frågor i eller i anslutning till vallagen som, enligt upplysning från Regeringskansliet, kommer att bli föremål för en översyn. I ett sådant sammanhang bör, enligt utskottets mening, även frågan om öppettider för röstmottagning i röstlokal ses över.

Utskottet förutsätter att en sådan översyn kommer till stånd utan något tillkännagivande därom. Utskottet avstyrker motion K256 (s).

När det gäller förordnande av röstmottagare finner utskottet, mot bakgrund av hur systemet med valnämnd, röstmottagare, preliminär rösträkning i vallokal m.m. är uppbyggt och vuxit fram, inte anledning att vidta någon åtgärd med anledning av motion K271 (c). Utskottet avstyrker motionen.

Utskottet vidhåller sin bedömning vad gäller frågan om att utreda möjligheten att väljaren själv ska få lägga valkuvertet i valurnan. Utskottet avstyrker motion K286 (fp).

Partisymboler på valsedlar

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker motionsyrkanden om partisymboler på valsedlarna (s) med hänvisning till tidigare ställningstaganden.

Motionerna

Yrkanden om partisymboler på valsedlarna framställs av Susanne Eberstein och Agneta Lundberg (s) i motion K241, Eva-Lena Jansson m.fl. (s) i motion K292 yrkande 1 och av Kenneth G Forslund (s) i motion K357. De anför bl.a. att detta skulle minska risken för att personer som har svårt att se skillnad på valsedlarna blandar samman olika partier och öka möjligheten att alla väljare röstar på det parti de avser att rösta på.

Gällande ordning

I 6 kap. 1 § vallagen anges att vid val används följande slag av valsedlar:

1. valsedlar med parti- och valbeteckning
2. valsedlar med parti- och valbeteckning samt uppgifter om kandidater
3. valsedlar med enbart valbeteckning.

Enligt 6 kap. 2 § vallagen får valsedlar som anges i 1 § 1 och 2, förutom den information som framgår där, innehålla

1. uppgift om för vilken valkrets valsedeln är avsedd
2. uppgift om huruvida det parti som valsedeln gäller för har registrerat sin partibeteckning och anmält kandidater.

Valsedlar får också innehålla information som behövs för valadministrativa ändamål.

Frågan om partisymboler på valsedlar har varit föremål för överväganden tidigare. 1993 års vallagskommitté diskuterade om symboler skulle kunna underlätta för dem som själva har svårt att tillgodogöra sig textinnehållet

på valsedlarna och ansåg visserligen att symboler skulle kunna ha en sådan effekt beträffande partivalsedlar eller i de fall ett parti går fram med endast en lista och väljaren är beredd att acceptera partiets nomineringar, medan effekten i andra fall skulle bli högst begränsad (SOU 1994:30 s. 223–225.). Enligt kommittén måste utgångspunkten vara att varje väljare bör ta ställning inte bara till valet av parti utan också till vilka personer som ska representera partiet, varför värdet av ett system med symboler skulle bli förhållandevis begränsat.

Enligt kommittén skulle en ordning med partisymboler på valsedlarna vidare öppna möjligheter till missbruk av valsystemet. Dessutom skulle symbolerna, i varje fall på sikt, kunna förlora både särskiljningsförmåga och s.k. goodwill. Ett system som medger symboler på valsedlarna måste därför, enligt kommittén, förenas med regler som skyddar symbolerna även vid val. Någon helt tillfredsställande lösning för ett sådant registreringsförfarande kunde dock inte åstadkommas, enligt kommittén.

Slutligen skulle, enligt kommittén, en ordning med symboler på valsedlarna också medföra problem av rent teknisk art, vilket främst hänger samman med valsedlarnas storlek. Formatet skulle inte i alla fall medge ett tillräckligt utrymme, även om man minimerade det utrymme som finns för partibeteckning, kandidatnamn, val- och valkrets-beteckning, för att trycka en partisymbol. En ytterligare aspekt ansågs vara att partisymbolerna för att verka särskiljande borde tryckas i färg.

Sammanfattningsvis ansåg 1993 års vallagskommitté att värdet av att förse valsedlar med partisymboler inte uppvägdes av de risker för missbruk och de kostnader som en sådan ordning skulle föra med sig.

Regeringen uttalade (prop. 1996/97:70 s. 153) som skäl emot att tillåta partisymboler på valsedlarna bl.a. att valhemligheten lättare kan avslöjas med färgglada partisymboler på valsedlarna och att det utöver principiella invändningar kunde anföras vissa tekniska.

2003 års vallagskommitté gjorde inte någon annan bedömning än 1993 års vallagskommitté.

Regeringen berörde frågan om partisymboler på valsedlarna och anförde bl.a. (prop. 2004/05:163 s. 82–83) att det i och för sig inte finns något formellt hinder för partierna att förse sina valsedlar med symboler. Med tanke på det begränsade utrymmet på i varje fall namnvalsedlarna skulle detta dock möta praktiska problem. Dessutom skulle det, enligt regeringen, även i sådana fall knappast vara möjligt att trycka valsedlarna annat än med svart färg. Regeringen anslöt sig till kommitténs ståndpunkt och ansåg att det inte borde införas regler om att valsedlar ska förse med partisymboler.

Tidigare behandling

I betänkande 1996/97:KU16 om förslaget till 1997 års vallag nämnde utskottet inledningsvis att det förekom att vissa lokala partier själva, utan att anvisade tryckerier anlätades, tryckte upp valsedlar. På dessa trycktes diverse symboler och logotyper som ska utmärka eller särskilja partinamnet. Såvitt känt hade emellertid ingen sådan valsedel bedömts som ogiltig. Utskottet delade emellertid regeringens uppfattning att det av både principiella och tekniska skäl var mindre lämpligt att införa regler för att underlätta möjligheten att trycka partisymboler på valsedlarna.

Därefter har utskottet våren 2004 avstyrkt motionsyrkanden om valsedlarnas utformning och innehåll med hänvisning till arbetet som bedrevs av 2003 års vallagskommitté (bet. 2003/04:KU13).

Vidare avstyrkte utskottet i betänkandet Ny vallag (bet. 2005/06:KU9) motionsyrkanden om partisymboler på valsedlar. Utskottet förklarade sig därvid ansluta sig till regeringens bedömning i proposition 2004/05:163.

Vid utskottets senaste behandling av frågan om partisymboler på valsedlarna (bet. 2007/08:KU18) ansåg utskottet inte att det fanns anledning att avvika från den bedömning som utskottet tidigare hade gjort. Utskottet avstyrkte därför motionerna.

Utskottets ställningstagande

Utskottet vidhåller sin tidigare bedömning. Utskottet avstyrker motionerna K241 (s), K292 yrkande 1 (s) och K357 (s).

Motionsförslag som behandlas i förenklad ordning

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker motioner som rör tidigare behandlade motionsförslag om elektronisk röstning, tillägg till texten på valsedlar, framtagande av valsedlar i punktskrift, tillhandahållande av valsedlar med modern distributionstryckteknik, en strategi för hur valinformation 2010 ska vara tillgänglig för personer med lässvårigheter, återinförande av namnet Skaraborg på valkretsen Västra Götalands län östra och om att såväl kryss som strykningar bör tillåtas på partiets valsedlar och räknas i samband med val.

I betänkandet tas upp motionsförslag som rör samma eller i huvudsak samma frågor som utskottet har behandlat tidigare under mandatperioden. Det gäller yrkanden om elektronisk röstning, som behandlats i betänkande 2007/08:KU18 och därefter i betänkande 2008/09:KU9 (i förenklad ordning). Det gäller vidare yrkanden om tillägg till texten på valsedlar,

framtagande av valsedlar i punktskrift, tillhandahållande av valsedlar med modern distributionstryckteknik, en strategi för hur valinformation 2010 ska vara tillgänglig för personer med lässvårigheter och återinförande av namnet Skaraborg på valkretsen Västra Götalands län östra, vilka behandlats i betänkande 2007/08:KU18 samt vissa av dem därefter i betänkande 2008/09:KU4 (i förenklad ordning). Slutligen gäller det ett motionsyrkande om att såväl kryss som strykningar bör tillåtas på partiets valsedlar och räknas i samband med val, som behandlats i betänkande 2006/07:KU11 och därefter i betänkande 2007/08:KU4 (i förenklad ordning).

Utskottet vidhåller sin bedömning i dessa frågor och finner inte skäl att nu ta upp dem till närmare behandling.

Reservation

Utskottets förslag till riksdagsbeslut och ställningstaganden har föranlett följande reservation. I rubriken anges vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

Röstningsförfarande m.m., punkt 3 (s, v)

av Berit Andnor (s), Morgan Johansson (s), Helene Petersson i Stockaryd (s), Billy Gustafsson (s), Marianne Berg (v), Sinikka Bohlin (s) och Tone Tingsgård (s).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen delvis motion 2009/10:K256 och avslår motionerna 2009/10:K271 och 2009/10:K286.

Ställningstagande

Varje kommun ansvarar i val som gäller hela riket, enligt 3 kap. 3 § vallagen, för att det i kommunen finns röstningslokaler som i fråga om öppet-hållande, tillgänglighet och lokalisering ger väljarna goda möjligheter att rösta. I förarbetena uttalas att förtidsröstning ska kunna ske i minst samma utsträckning som dittills samt att liksom tidigare beträffande den s.k. post-röstningen ska förtidsröstning kunna ske på minst ett ställe i varje kommun. Av bestämmelsen om när röstmottagning i röstlokal får ske, i 10 kap. 2 § vallagen, framgår att i röstningslokaler som en kommun anordnat får röstmottagningen påbörjas tidigast den artonde dagen före valdagen och pågå till och med valdagen.

Det har kommit till vår kännedom att vallagen i vissa kommuner har tillämpats på så sätt att röstmottagningslokaler har hållits öppna från en senare dag än artonde dagen före valdagen eller inte erbjudits under samtliga dagar fram till valdagen. Det finns, enligt vår mening, anledning att analysera om en sådan innebörd av bestämmelserna överensstämmer med lagstiftarens avsikt och i vad mån det finns anledning att förtydliga regelverket. Det finns frågor i eller i anslutning till vallagen som, enligt upplysning från Regeringskansliet, kommer att bli föremål för en översyn. I ett sådant sammanhang anser vi att även frågan om öppettider för röstmottagning i röstlokal bör ses över.

Vi anser att frågan är av sådan vikt att riksdagen bör ge regeringen till känna vad som ovan anförts. Motion K256 (s) tillstyrks därmed delvis.

När det gäller motionerna K271 (c) och K286 (fp) har vi ingen annan uppfattning än utskottet.

BILAGA

Förteckning över behandlade förslag

Motioner från allmänna motionstiden hösten 2009

2009/10:K209 av Mats Gerdau och Elisabeth Svantesson (båda m):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om elektronisk röstning.

2009/10:K229 av Hans Backman (fp):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om tillägg till texten på valsedlar som används vid val till riksdag, landsting och kommuner.

2009/10:K236 av Anne-Marie Pålsson (m):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att röstlängderna bör förstöras eller åtminstone avidentifieras efter det att ett val har godkänts och vunnit laga kraft.

2009/10:K241 av Susanne Eberstein och Agneta Lundberg (båda s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om partisymboler på valsedlarna.

2009/10:K248 av Lena Asplund (m):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att se över möjligheten att ta fram valsedlar i punktskrift.

2009/10:K256 av Göte Wahlström (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om allas lika möjligheter att förtidsrösta i allmänna val.

2009/10:K271 av Johan Linander (c):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att valnämndens ledamöter inte ska tjänstgöra som röstmottagare.

2009/10:K286 av Lars Tysklind (fp):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att utreda möjligheten att ge svenska väljare rättighet att personligen få lägga sina valkuvert i respektive förseglade valurna.

2009/10:K289 av Betty Malmberg och Gunnar Axén (båda m):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att såväl kryss som strykningar på partiers valsedlar bör tillåtas och räknas i samband med val.

2009/10:K292 av Eva-Lena Jansson m.fl. (s):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att giltig valsedel får innehålla partibeteckning, partisymbol och valbeteckning.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att förhindra fusk, sabotage och otillbörlig påverkan vid röstmottagningsställen, både i förtida och ordinarie vallokaler.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om hantering av valsedlar.

2009/10:K299 av Max Andersson (mp):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att alla partier som har registrerat sin partibeteckning ska få sina valsedlar utlagda i vallokalerna.

2009/10:K357 av Kenneth G Forslund (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att tillåta partisymboler på valsedlarna.

2009/10:K362 av Gunnar Andréén (fp):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om tillhandahållandet av aktuella, korrekta, kompletta och tillförlitliga valsedlar i alla landets vallokaler – inklusive på platser med förhandsröstning – genom nyttjande av modern distributionstryckteknik den 19 september 2010.

2009/10:K390 av Ulf Holm (mp):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att införa elektronisk röstning i val.

2009/10:K396 av Per Lodenius och Gunnel Wallin (båda c):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör ta fram en strategi för hur valinformatio- nen nästa år ska vara tillgänglig för personer med lässvårigheter.

2009/10:K417 av Cecilia Widegren m.fl. (m, kd, c, fp):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att omgående återinföra namnet Skaraborg på valkretsen Västra Götalands läns östra.